

მიხეილ პახტაძე

ასოცირებული პროფესორი, თსუ

საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის მიმართვა ევროპელი კოლეგებისადმი 1926 წელს

პოლონეთის სახელმწიფოს „სადაზვერვო აპარატის სტრუქტურაში მნიშვნელოვან როლს წარმოადგენდნენ სამხედრო ატაშეები.¹“ თურქეთში, ჯერ კონსტანტინოპოლში ხოლო შემდეგ ანკარაში მოღვაწე სამხედრო ატაშეს „დავალებული ჰქონდა თვალყურის დევნება სსრკ-ს სამხრეთ ტერიტორიებზე, კავკასიის მნიშვნელობის გათვალისწინებით. ამის გარდა, პოლონელი სამხედრო ატაშე თურქეთის დედაქალაქში თვალს ადევნებდა „საბჭოების კამპანიას ახლო აღმოსავლეთში“ და ასევე, მოქმედებდა საქართველოს, აზერბაიჯანის და სომხეთის განმათავისუფლებელი მოძრაობების საკოორდინაციოდ“. უფრო მეტიც, სამხედრო ატაშეს კონსტანტინოპოლში პირდაპირ ევალებოდა სადაზვერვო საქმიანობის ორგანიზება სამხრეთ კავკასიაში². საინტერესოა, რომ სამხედრო ატაშე კონსტანტინოპოლში უფრო მეტად იყო ინფორმირებული კავკასიაში მიმდინარე მოვლების შესახებ, ვიდრე პოლონეთის სამხედრო ატაშე მოსკოვში. საბჭოთა კავშირში შემავალ კავკასიას, ისევე როგორ სამხრეთ უკრაინასა და თურქესტანს სწორედ თურქეთში მყოფი სამხედრო ატაშე კურიერებდა³.

პოლონეთის ახალი ისტორიის არქივში, „Arciwm Akt Nowych“ არის სამხედრო ატაშეების ფონდი (1191). ამ ფონდში, სხვა საბუთებთან ერთად, ინახება თურქეთში პოლონეთის სახელმწიფო ატაშეს არქივის ნაწილიც.

ბუნებრივია პოლონეთის სამხედრო ატაშე თურქეთში კარგად იყო ინფორმირებული საქართველოში არსებული ვითარების შესახებ. გარდა

¹ A. Peplonski. Wywiad Polski na ZSRR 1921-1939. Warszawa, გვ. 66-68.

² A. Peplonski. Wywiad Polski na ZSRR 1921-1939, გვ. 99.

³ R. Majzner. AttachatywojskoweDrugiejRzeczypospolitej 1919-1945. Częstochowa. 2014, გვ. 343

ამისა, ატაშეს აქტიური ურთიერთობა ქონდა თურქეთსა თუ პოლონეთში მყოფ ემიგრანტ ქართველ სამხედრო თუ პოლიტიკურ მოღვაწეებთან. ხშირად, არა მარტო ემიგრაციაში მყოფი ქართველები, არამედ საქართველოში დარჩენილები და ეროვნულ-განმათავისუფლებელ ბრძოლაში ჩართულებიც პოლონეთის ატაშეს მეშვეობით ცდილობდნენ ინფორმაციის გავრცელებას ევროპაში.

ამის კარგი მაგალითია ჩვენს მიერ დასახელებულ ფონდში არსებული ერთ საქმეში (A II 33), დაცული დოკუმენტი. დოკუმენტი წარმოადგენს პოლონურად დაბეჭდილ სამ გვერდს და ეხება საბჭოთა ხელისუფლების მიერ საქართველოში განხორციელებულ რეპრესიულ პოლიტიკას. თავად დოკუმენტს თარიღი არ უზის, მაგრამ ტექსტში აღნიშნულია, რომ წერილში აღწერილი ამბები მოხდა 1926 წელს.

სანამ ჩვენთვის საინტერესო დოკუმენტს განვიხილავთ, მოკლედ გვინდა შევეხოთ 1921 წლის მარტის შემდეგ საბჭოთა ხელისუფლების მიერ ჩატარებულ რეპრესიებს.

1921 წლის 25 თებერვლიდან მალევე საბჭოთა ხელისუფლებამ და მის მიერვე შექმნილმა სადამსჯელო ორგანოებმა დაიწყეს საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის დამფუძნებელი კრებისა და მთავრობის წევრების დევნა. მარტ-აპრილში დაპატიმრებები ერთეულ შემთხვევებს არ სცდებოდა. აპრილში გამართული სოციალ-დემოკრატიული პარტიის კონგრესის შემდეგ კი დაპატიმრებები გახშირდა, 26 მაისის მოახლოებამ ეს პროცესი დააჩქარა. „ჩეკას“ მიერ წარმოებული დევნისა და დაპატიმრებების კამპანია განსაკუთრებით მასშტაბური გახდა. ივლისში თბილისში, ნაძალადევის მუშათა კლუბში მყოფი იოსებ სტალინისთვის მოწყობილი ობსტრუქციის გამო დააპატიმრეს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის დამფუძნებლები ისიდორე რამიშვილი და სილიბისტრო ჯიბლაძე, ასევე მათი ათობით თანაპარტიელი. ამ პროცესის გაგრძელება იყო რეპრესიების წამოწყება სოციალ-დემოკრატ მუშების მიმართ. 1921 წლის ზაფხულში მუშებმა საერთაშორისო ინტერნაციონალს და პროფკავშირებს მიმართეს და მოითხოვეს მხარდაჭერა საბჭოთა ხელისუფლების წინააღმდეგ პოლიტიკურ ბრძოლაში.⁴

დრო და დრო ემიგრაციაში გამომავალ ჟურნალ-გაზეთებში ქვეყნდებოდა ცნობები, რომ საბჭოთა საქართველოს ციხეები და ჩეკას სარდა-

⁴ ჟურნ. თავისუფალი საქართველო. 1921 წლის 31 აგვისტო, №7.

ფეხი სავსე იყო პოლიტიკური პატიმრებით.⁵ ამ პროცესს მალე მძიმე მსხვერპლიც მოჰყვა, ციხეებში არსებული მძიმე მდგომარეობის გამო რამდენიმე მუშა გარდაიცვალა. ოქტომბრის დასაწყისში ციხეში მძიმედ დასწრებული პოლიტ პატიმარი, საქართველოს დემოკრატიული რესპუბლიკის თავდაცვის მინისტრი ნიკოლოზ (პარმენ) ჭიჭინაძე გარდაიცვალა. მისი დაკრძალვა 1921 წლის 9 ოქტომბერს თბილისში დიდ ანტისაბჭოთა მიტინგად გადაიქცა.⁶ 1921 წლის მიწურულს კიდევ უფრო გამკაცრდა საბჭოთა რეჟიმის ტერორი მუშათა მიმართ, დააკავეს ასობით მუშა, რომლებიც პროტესტს აცხადებდნენ საბჭოთა სისტემის წინააღმდეგ და გმობდნენ ტერორსა და ძალმომრეობას, ასევე მოითხოვდნენ მუშათა მდგომარეობის გაუმჯობესებას და თავისუფალი პროფკავშირების დაშვებას.⁷ დამძიმდა მდგომარეობა მეტეხისა და სხვა საპყრობილეებში და კიდევ უფრო გამკაცრდა ჩეკას სარდაფებში დაკითხვის მეთოდების სისასტიკე. ციხეებიდან ფარულად გაგზავნილ წერილებში დეტალურადაა აღწერილი საბჭოთა ჩეკისა და სასამართლოს სინქრონული და სასტიკი მოქმედებები პოლიტპატიმართა მიმართ. ჩეკა აქტიურად იყენებდა წამების უმძიმეს მეთოდებს, რომლის შედეგად უდანაშაულო მოქალაქეები სიცოცხლის გადარჩენის მიზნით თანხმდებოდნენ ჩეკისტების შედგენილ დაკითხვის ოქმებს.⁸

1921 წლის 20 დეკემბერს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ცენტრალური კომიტეტის მიერ შედგენილი სპეციალური სიის მიხედვით მხოლოდ მეტეხის ციხეში 221 პოლიტიკური პატიმარი იყო გამომწყვდეული, მათ შორის დემოკრატიული რესპუბლიკის მთავრობის თავმჯდომარის მოადგილე გრიგოლ ლორთქიფანიძე, დამფუძნებელი კრების ვიცე-სპიკერი ალექსანდრე ლომთათიძე, დამფუძნებელი კრებისა და მთავრობის 15-ზე მეტი წევრი, პროფკავშირებისა და ერობების ლიდერები.⁹

საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ცენტრალური კომიტეტი 1923 წელს ევროპელ სოციალისტებსა და მშრომელებს ვრცელ მიმართვას უგზავნიდა, რომელიც ამგვარად სრულდებოდა: „ჩვენ ვაცნობებთ ევროპის მუშათა კლასს და მთელ განათლებულ კაცობრიობას ოკ-

⁵ ჟურნ. თავისუფალი საქართველო. 1921 წლის 15 ოქტომბერი. №11.

⁶ ჟურნ. თავისუფალი საქართველო. 1921 წლის 30 ნოემბერი. №13.

⁷ ჟურნ. თავისუფალი საქართველო. 1921 წლის 20 დეკემბერი. №14.

⁸ საქართველოს ეროვნული არქივი, საქართველოს ცენტრალური საისტორიო არქივი (სცსა). ფონდი 2117. ანაწერი 1. საქმე 41, ფურცელი 10-12.

⁹ სცსა. ფონდი 2117. ანაწერი 1. საქმე 41, ფურც 1-4.

უპანტების საგმირო საქმეებს. დეე გაიგოს ყველამ, რომ ისინი ვინც დღეს ერთი-ორი კომუნისტის დაჭერის გამო ევროპაში მთელ განგაშს სტეხენ. აქ, დაპყრობილ საქართველოში ცეცხლითა და მახვილით დადიან ქვეყნის ერთი კუთხიდან მეორეში, რომ ციხეებსა და ჩეკის ჯურღმულებში, ათასობით აწვალევენ მებრძოლი ხალხის შვილებს, ხვრეტენ, იჭერენ და ასახლებენ: რომ მათ ჩვენში აღადგინეს საშუალო საუკუნეების წამების უსაშინლესი სისტემა. დეე გაიგოს და დაინახოს ეს ქვეყანა,!

ზიზღი ჯალათებს! სირცხვილი მათ ვინც კიდევ მათთან არის!

მედგარი ბრძოლა თავისუფლებისათვის!

ძირს ველურობა!

ძირს კომუნისტური ჯალათები!

გაუმარჯოს თავისუფლებას!

გაუმარჯოს სოციალიზს!

საქ. სოც-დემ. მუშათა პარტიის ცეკა.

მარტი, 1923 წ.¹⁰

მიმართვის მიზანი გასაგებია რაც იყო. საჭირო იყო რათა საერთაშორისო საზოგადოება დაინტერესებულიყო საბჭოთა ხელისუფლების მიერ დაპატიმრებულთა ბედით. ეგებ ზეგავლენა მოეხდინა და ამით შეემსუბუქებინა პატიმართა მდგომარეობა.

ევროპელი მემარცხენეების დელეგაციები მუდმივად ჩამოდიოდნენ საქართველოში ადგილზე სიტუაციის შესასწავლად, ხშირად ბოლშევიკები მათ ე.წ. „პოტიომკინის სოფლების“ მსგავს სურათს ახვედრებდნენ, ამასთან არ ხერხდებოდა პარტიათა წარმომადგენლებთან შეხვედრები და მით უფრო პოლიტიკურ პატიმრებთან. ამგვარი მისია 1923 წელს ლეიბორისტული პარტიის წევრმა არტურ ჰენდერსონმაც შეასრულა, რომლის მიერ მომზადებული ანგარიში დიდწილად ნაკლოვანი და არასრულყოფილი იყო, მასში წარმოდგენილი იყო ყოფილი სოციალ-დემოკრატების მოსაზრებები, თუმცა ფაქტობრივად მიზერული იყო პოლიტიკურ პატიმართა და დევნილ პოლიტიკოსთა შესახებ ამბები. ჰენდერსონი წერდა, თითქოს ოპოზიციამ არ ისურვა მასთან შეხვედრა.¹¹

1924 წლის აჯანყების შემდეგ ინგლისურ პრესაში გაჩნდა წერილები, რომლებიც თითქოს გამართლებას უძებნიდნენ საბჭოთა რეჟიმის ტერორს საქართველოში. მათ შორის აქტიურობდა „მანჩესტერ გარდიანი“,

¹⁰ სცსა. ფონდი 2117. ანაწერი 1. საქმე 110, ფურცელი 16.

¹¹ სცსა. ფონდი 2117. ანაწერი 1. საქმე 146, ფურცელი 1-30.

სადაც ლეიბორისტული პარტიის რადიკალი მემარცხენე წევრები აქვეყნებდნენ სტატიებს. ემიგრაციაში მყოფი მთავრობისა და კრების წევრები კი მუდმივად ახდენდნენ რეაგირებას და საპასუხო წერილებს აქვეყნებდნენ ან პროსაბჭოური წერილების ავტორებს თავადვე სწერდნენ საპასუხო წერილებს და თავიანთი სტატიების უარყოფას სთხოვდნენ.¹²

1925 წლის დასაწყისში ოკუპირებულ საქართველოში გაჩნდა ცნობა, რომ აჯანყების შემდგომ არსებული მდგომარეობის შესასწავლად საქართველოს ეწვეოდა დიდი ბრიტანეთის ლეიბორისტული პარტიისა და პროფკავშირების ერთიანი დელეგაცია, თბილისიდან ლეიბორისტულ პარტიას და ტრედიუნიონებს ერთობლივი წერილით მიმართეს არალეგალურმა პროფკავშირებმა და სოციალ-დემოკრატების ცენტრალურმა კომიტეტმა, წერილის პათოსი იმედებითაა გამსჭვალული, ქართველ სოციალისტებს სჯერათ რომ ბრიტანელი მემარცხენეები დეტალურად შეისწავლიან იმ მძიმე მდგომარეობას რაც 1921 წლის შემდეგ და განსაკუთრებით 1924 წლის აჯანყების შემდგომ შეიქმნა საქართველოში. წერილში აღწერილია ის სისასტიკე და რეპრესიები რომელიც შეეხო ათასობით სოციალ-დემოკრატს და რიგით მუშას, დახვრეტები, ცეკაში წამებები და გადასახლებები.¹³

1924 წლის აჯანყების შემდგომ საქართველოს ეწვია ბელგიისა და საფრანგეთის ერთიანი სოციალისტური დელეგაცია, კომუნისტებმა დელეგაცია დიდი პატივით მიიღეს, მოათარეს ქარხნები და სხვა დაწესებულებები, თუმცა დელეგაციის წევრებს კვლავ არაფერი „გაუგიათ“ 1921 წლის ოკუპაციისა და 1924 წლის აჯანყების შედეგად დახვრეტილ და რეპრესირებულ პოლიტიკურ მოღვაწეების, მუშებისა და რიგითი მოქალაქეების შესახებ. 1925 წლის აგვისტოში ქართველ მუშათა არალეგალური პროფკავშირების სამდივნომ და სოციალ-დემოკრატიული პარტიის არალეგალურმა ცენტრალურმა კომიტეტმა მიმართეს გერმანელ სოციალ-დემოკრატებს და ამსტერდამში მოქმედ სოციალისტურ ინტერნაციონალს. მიმართვაში გააკრიტიკეს საფრანგეთ-ბელგიის სოციალისტური დელეგაციის ანგარიში, ახსნეს თუ რატომ არ ჰქონდათ მათ წარმოდგენა ჩეკას ჯურღმულების შესახებ, მიმართვის ბოლოს კი გერმანიის სოციალ-დემოკრატებისა და ინტერნაციონალის ბიუროსგან მოითხოვეს ახალი დელეგაციის გამოგზავნა ჭეშმარიტების გამორკვევისთვის. ამავე პერი-

¹² სცსა. ფონდი 2117. ანაწერი 1. საქმე 146, ფურცელი 32-37.

¹³ სცსა. ფონდი 2117. ანაწერი 1. საქმე 191, ფურცელი 12-19.

ოდში პროფკავშირების არალეგალურმა ბიურომ მიმართა გერმანელ მშრომელებს რათა ადგილზე ჩამოსულიყვნენ და ენახათ ის კატასტროფული მდგომარეობა რომელშიც ქართველი მუშები იმყოფებოდნენ.¹⁴

პოლიტიკური პატიმრები 1920-იანი წლების მეორე ნახევარშიც აქვეყნებდნენ მიმართევებსა და წერილებს ევროპელ სოციალისტ პოლიტიკოსებისადმი საბჭოთა კავშირის სხვადასხვა საკონცენტრაციო ბანაკიდან თუ ჩეკას ჯურღმულებიდან.¹⁵

პოლონეთის ახალი ისტორიის არქივში დაცული დოკუმენტი სწორედ საბჭოთა რეპრესიებს, საქართველოში ჩამოსულ ევროპელ მემარცხენეთა ვიზიტებს და მათთან ბოლშევიკური ხელისუფლების მუშაობის მეთოდებს ეხება.

დოკუმენტი შეადგინა საქართველოს სოციალ-დემოკრატიული პარტიის საქართველოში არსებულმა არალეგალურმა ცენტრალურმა კომიტეტმა. ადრესატად წერია „ძვირფასო მეგობრებო!“ თუმცა შემდეგ წერილში აღნიშნული, რომ ეს არის მიმართვა ევროპელი სოციალისტებისადმი.

რატომ არის დაწერილი წერილი პოლონურად? იყო შემთხვევები, როდესაც სამხედრო ატაშეს ქართველები უგზავნიდნენ რუსულად დაწერილ ტექსტს და შემდეგ ხდებოდა ამ ტექსტის თარგმნა პოლონურად. ამის დამადასტურებელი რამდენიმე ფაქტი ვნახეთ როგორც პოლონეთის ახალი ისტორიის არქივში, ასევე პოლონეთის ცენტრალურ სამხედრო არქივში (Centralne Archiwum Wojskowe) არსებულ სამხედრო ატაშეს ფონდების შესწავლისას. ამჯერადაც ასე უნდა ყოფილიყო.

დოკუმენტის დასაწყისში ნათქვამია, რომ საბჭოთა ხელისუფლებამ დაიწყო კომუნისტური ინტერნაციონალის¹⁶ ინიციატივით ევროპის სხვადასხვა ქვეყნებში შექმნილი დელეგაციების ჩამოყვანა. მიზანია, რომ ამ დელეგაციებმა ნახონ საბჭოთა კავშირში არსებული ვითარება და შემდეგ ყველაფერი გააცნონ ევროპის საზოგადოებას. მაგრამ უკან დაბრუნების შემდეგ ეს დელეგაციები რა აწვდიან საზოგადოებას რეალურ ინფორმაცია-

¹⁴ სცსა, ფონდი 2117. ანაწერი 1. საქმე 192, ფურცელი 1-10.

¹⁵ სცსა, ფონდი 2117. ანაწერი 1. საქმე 223, ფურცელი 1-16.

¹⁶ კომუნისტური ინტერნაციონალი შეიქმნა 1919 წელს ლენინის ინიციატივით. ორგანიზაცია აერთიანებდა სხვადასხვა სახელმწიფოებში არსებულ კომუნისტურ პარტიებს. სსრკ-ს ხელმძღვანელობა საკუთარ ინტერესებში აქტიურად იყენებდა ამ ორგანიზაციის სტრუქტურებსა და წევრებს. ორგანიზაცია ოფიციალურად გაუქმდა 1943 წელს.

ციას. დოკუმენტში წერია, „მთელმა მსოფლიო იცის რომ ეს „დელეგაციები“. ორგანიზებული კომინტერნის მიერ. ასევე არავისთვისაა საიდუმლო, რომ მათ წინასწარ შემუშავებული განზრახვა აქვთ, უკან დაბრუნებისას შეაქონ ბოლშევიკური ორგანიზაციები და ხელმძღვანელობა ... დელეგაციების მიღება მიმდინარებს დადგენილი შაბლონური პროგრამით. კერძოდ, ვიზიტები: საბჭოთა სახელისუფლებო და ადმინისტრაციული ორგანოებში, ელექტროსადგურებსა და ჰიდროტექნიკურ ნაგებობებზე, სარკინიგზო სახელოსნოებში, თამბაქოს ფაბრიკაში და თბილისში მეტეხის ციხის საპატიმროში. თუ დელეგაციები ჩამოდიან ზაფხულში მაშინ ასევე გათვალისწინებული ვიზიტი კოჯორში და ბორჯომში, ორ სახელგანთქმულ კურორტზე. მაგრამ თუ პირდაპირ ვიტყვით, ბანკეტები, საუზმე და სადილები და სხვა სახის გართობებში, წარმოადგენ მთელ სამუშაოს ამ დელეგაციებისა, რომლებიც უკან დაბრუნებისას ამ სახით უკვე ფრიად გარკვეული არიან საქართველოს საკითხსა და მის შინაურ ცხოვრებაში. ამ ღონისძიებების დადგენილი პროგრამა ასევე ითვალისწინებს უკან მიმავალი დელეგაციების მქუხარე გამოსვლებს, რომლებიც არასდროს უცრუებენ იმედს ხელისუფლებას. დელეგაციები ხოტბას ასხამენ საბჭოთა წყობას და პირობას დებენ, რომ უკან დაბრუნებისას გაფანტავენ „ბურჟუაზიისა და მენშევიკების“ მიერ გავრცელებულ სიცრუეს“.

ჩამოსული დელეგაციების პროგრამაში შედიოდა თბილისში, მეტეხის ციხეში მყოფი პოლიტიკური პატიმრების მონახულება, მათთან გასაუბრება, მათი პირობების დათვალიერება. წერილში ხაზგასმულია და ეს არის კიდევ ამ დოკუმენტი მთავარი აზრი, რომ ეს დელეგაციები არ აწვდიან საზოგადოებას მართებულ ინფორმაციას და ალამაზებენ პატიმართა მდგომარეობას.

როდესაც პატიმრები შეხვდნენ პირველად ჩამოსულ დელეგაციას გერმანიიდან და ყველაფერი გულწრფელად უამბეს, ამას შედეგად მოყვა მათი პირობების გაუარესება. კომუნიტურმა პრესამ კი სრულიად შეცვლილად წარმოაჩინა მათი საუბარი.

შემდეგ ჩამოვიდა დელეგაცია ჩეხოსლოვაკიიდან. წინა დელეგაციასთან მიღებული გამოცდილების გამო პატიმრებმა უარი განაცხადეს მათთან საუბარზე. დელეგაციის წევრებმა პირობა დადეს რომ ყველაფერს ზუსტად აღწერდნენ და გააცნობდნენ საზოგადოებას. პატიმრები დათანხმდნენ და შეხვედრა რვა საათი გაგრძელდა. სამწუხაროდ ამ დელეგაციის წევრებიც წინამორბედების მსგავსად მოიქცნენ.

მეორე გერმანული დელეგაციის ხელმძღვანელს ვინმე კერბერს ისიც კი უთქვამს, რომ პატიმრები დელეგაციის წევრებს ფორთოხლით უმასპინძლებოდნენ და საშუალება აქვთ საკუთარ ოჯახებს შეხვდნენ თვეში ათჯერ. პატიმრებმა დელეგაციის წევრებს თურმე ისიც კი შესჩივლეს, რომ აღარ შეუძლიათ ყველა შეხვედრის გამართვა.

ამის შემდეგ პატიმრებმა გადაწყვიტეს, რომ მოხდებოდა დელეგაციებთან შეხვედრების წერილობით აღწერა ორ ეგზემპლარად. ერთი დარჩებოდა პატიმრებს, ხოლო მეორეს წაიღებდა დელეგაცია. წერილში აღნიშნულია, რომ ეს „ხერხი იყო გამოყენებული ფრანგი რკინიგზელების დელეგაციის, გერმანელი „თავისუფალი მოაზროვნეებისა“ და „ინგლისელი ახალგაზრდების“ ვიზიტისას. ჩვენ მეგობრებს იმედი ქონდათ, რომ მსგავსი ხერხით დაცული იქნებოდა მათი ინფორმაცია. მაგრამ ეს იმედი მათ ძვირი დაუჯდათ. 1926 წლის 20 ოქტომბერს პოლიტპატიმრებს და მათ შორის „საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის“ 5 წევრს მიესაჯა პატიმრობა. 10 თვიდან 3 წლამდე და სასწრაფოდ, გაფრთხილების გარეშე გადაიყვანეს რუსეთში, სუზდალის ცნობილ საპატიმროში“.

წერილის შემდგენლები ხაზს უსვამენ, რომ „ასეთი ვიზიტები მძიმედ უჯდება ქართველ ხალხს. ისინი მხოლოდ ხელს უწყობენ რეპრესიებს საქართველოში. ყოველ ასეთ ვიზიტს წინ უძღვის რეპრესიები. დელეგაციები გარშემორტყმული ჩეკისტებით და აგენტებით, რათა მათ წევრებს არავინ უთხრას სიმართლე. ჩეკისტების მიერ ეჭვმიტანილებს აღრიცხავენ, რათა დელეგაციის რუსეთიდან წასვლის შემდეგ გადაასახლონ“.

წერილის ავტორები ითხოვენ: საქართველოში ჩამოვიდეს მუშათა ნამდვილი დელეგაციები, რომლებსაც შექმნიან მიუკერძოებელი მუშათა საერთაშორისო ორგანიზაციები; მათ საკუთარი და არა საბჭოთა ხელისუფლების მიერ შემუშავებული პროგრამით მოიარონ საქართველო; მონახულონ არა მხოლოდ მეტეხის ციხე, რომელიც სპეციალურად არის მომზადებული დელეგაციების მისაღებად, არამედ სხვა საპატიმროებიც; ასეთ დელეგაციას შეხვდებიან პოლიტპატიმრებიც; დელეგაციამ თავის თავზე აიღოს ინიციატივა საქართველოში, საერთაშორისო კომისიის ეგიდით, რეფერენდუმის ჩატარებაზე.

დოკუმენტის ქართული თარგმანი

ძვირფასო მეგობრებო!

ევროპული დელეგაციები რომლებიც ხშირად მოინახულებენ სსრკ-ს, ქმნიან შთაბეჭდილებას რომ აინტერესებთ საქართველოს საკითხი.

მთელმა მსოფლიო იცის რომ ეს „დელეგაციები“. ორგანიზებული კომინტერნის მიერ. ასევე არავისთვისაა საიდუმლო, რომ მათ წინასწარ შემუშავებული განზრახვა აქვთ, უკან დაბრუნებისას შეაქონ ბოლშევიკური ორგანიზაციები და ხელმძღვანელობა. სსრკ-ის დიპლომატიის მეთოდი გახდა საზოგადოებრივი სიმდიდრის გამოყენების ხარჯზე საეჭვო ქება-დიდების მოთხოვნა.

უნდა ვაღიაროთ, რომ ეს დელეგაციები ასრულებენ ვალდებულებას, ხშირად საკუთარი თავის ამალეღვებელი „უარყოფითაც“, მაგრამ ჩვენ გვექმნება შთაბეჭდილება, რომ არსად ისე არ ვლინდება მათი მიკერძოებულობა და განზრახვის არაკეთილსინდისიერება როგორც საქართველოში.

დელეგაციების მიღება მიმდინარებს დადგენილი შაბლონური პროგრამით. კერძოდ, ვიზიტები: საბჭოთა სახელისუფლებო და ადმინისტრაციული ორგანოებში, ელექტროსადგურებსა და ჰიდროტექნიკურ ნაგებობებზე, სარკინიგზო სახელოსნოებში, თამბაქოს ფაბრიკაში და თბილისში მეტეხის ციხის საპატიმროში. თუ დელეგაციები ჩამოდიან ზაფხულში მაშინ ასევე გათვალისწინებული ვიზიტი კოჯორში და ბორჯომში, ორ სახელგანთქმულ კურორტზე. მაგრამ თუ პირდაპირ ვიტყვით, ბანკეტები, საუზმე და სადილები და სხვა სახის გართობებში, წარმოადგენ მთელ სამუშაოს ამ დელეგაციებისა, რომლებიც უკან დაბრუნებისას ამ სახით უკვე ფრიად გარკვეული არიან საქართველოს საკითხსა და მის შინაურ ცხოვრებაში.

ამ ღონისძიებების დადგენილი პროგრამა ასევე ითვალისწინებს მქუხარე გამოსვლებს (სიტყვებს) უკან მიმავალი დელეგაციებისას, რომლებიც არასდროს უცრუებენ იმედს [ხელისუფლებას]. დელეგაციები ხოტბას ასხამენ საბჭოთა წყობას და პირობას დებენ, რომ უკან დაბრუნებისას გაფანტავენ „ბურჟუაზიისა და მენშევიკების“ მიერ გავრცელებულ სიცრუეს.

ქართველი ხალხი ხედავს რა დელეგაციების ასეთ პარტიულ და არალოიალურ მოქმედებას, სიმწრის ღიმილით ისმენს იმ ადამიანთა ქებას,

რომლებიც მოსყიდული არიან მათთვის საძულველი ხელისუფლების მიერ. როგორც ვხედავთ ეს ბატონები, საქართველოში არსებული პოლიტიკური და ეკონომიკური ვითარების შესასწავლად ინფორმაციას აგროვებენ არა ქართველ ხალხში, არამედ სპეციალურად ამ ღონისძიებისათვის მომზადებულ სახელმწიფო დაწესებულებებსა და ადგილობრივ ორგანიზაციებში.

აღმაშფოთებელი ფაქტია ამ დელეგაციების ურთიერთობა პოლიტიკურ პატიმრებთან. პირველი დელეგაციის საქართველოში ვიზიტისას, მეტეხის ციხეში პატიმრობაში მყოფმა ჩვენმა მეგობრებმა პატიოსნად უპასუხეს მათთვის დასმულ ყველა შეკითხვას. ეს მათ ძვირი დაუჯდათ, რადგან მათი პირობების შესახებ ხელისუფლების ინფორმირებამ მათი ყოფის გაუარესება გამოიწვია. რაც კიდევ უფრო უარესი, კომუნისტურმა პრესამ სრულიად შეცვლილად წარმოაჩინა ჩვენი მეგობრების საუბარი.

ამ მწარეა გამოცდილების შემდეგ პოლიტპატიმრებმა უარი განაცხადეს უცხოურ „დელეგაციებთან“ შეხვედრაზე.

ცოტა ხანში ჩამოვიდა „ჩეხოსლოვაკიის დელეგაცია“. პოლიტპატიმრებმა უარი განაცხადეს დელეგაციის წევრებისათვის რაიმე ინფორმაციის მიწოდებაზე. დელეგაციის წევრების დაჟინებული მოთხოვნისა და მიცემული პატიოსანი სიტყვის მიუხედავად, რომ მიღებულ ინფორმაციას კეთილსინდისიერად გამოიყენებდნენ. ამ დარწმუნებამ და დელეგაციების წევრების მეგობრულმა დამოკიდებულებამ გავლენა იქონია ჩვენს მეგობრებზე და მათ კიდევ ერთხელ გადანყვიტეს გულწრფელად მიეცათ ყოველგვარი განმარტება. ეს შეხვედრა გაგრძელდა რვა საათი და სკურპულოზურად იყო ჩანერილი დელეგაციის მიერ, რათა მთელი მსოფლოს პრესას შეეტყო საქართველოში არსებული ვითარება. სამწუხაროდ მიცემულმა „პატიოსანმა სიტყვამ“ არ შეუშალა მათ ხელი, გერმანელი წინამორბედების კვალს გაჰყოლოდნენ და დაემახინჯებინათ მთელი საუბარი.

შემდეგ დელეგაციამ ასევე არავითარ შემთხვევაში არ მოისურვა დამორჩილებოდა პოლიტპატიმართა სურვილს და შეეწყვიტათ მათთან ინტერვიუ. საქმე იქამდე მივიდა, რომ დელეგაციის წევრები ისხდნენ საპატიმროს საწოლის კიდეზე და აიძულებდნენ პატიმრებს პასუხების გაცემას. ასეთ ვითარებაში ზრდილობიანი პირობა, რომ ეს ინფორმაციები დაწერილებით გამოქვეყნდებოდა არ სრულდებოდა.

ასეთ ვითარებაში „II გერმანული დელეგაციის“ თავმჯდომარემ ბატონმა კერბერმა თავს უფლება მისცა გამოექვეყნებინა, რომ პოლიტპა-

ტიმრებს მეტეხის ციხეში აქვთ ისეთი თავისუფლება და პირობები, რომ დელეგაციის წევრებს უმასპინძლებიან ფორთოხლით და საშუალება აქვთ ოჯახებს შეხვდნენ თვეში ათჯერ. დელეგაციის წევრებს ისიც კი შესჩივლეს რომ აღარ შეუძლიათ ყველა შეხვედრის გამართვა.

საბოლოოდ გადაწყდა, რომ დელეგაციის წევრები პატიმრებს კითხვებს დაუსვამდნენ წერილობით და პასუხებიც გაცემული იქნებოდა წერილობით ორ ეგზემპლარად. ერთი გადაეცემოდა დელეგაციას, ხოლო მეორე, დელეგაციის ხელმძღვანელის ხელმოწერით დარჩებოდა პატიმრებს. იგივე ხერხი იყო გამოყენებული ფრანგი რკინიგზელების დელეგაციის, გერმანელი „თავისუფალი მოაზროვნეებისა“ და „ინგლისელი ახალგაზრდების“ ვიზიტისას. ჩვენ მეგობრებს იმედი ქონდათ, რომ მსგავსი ხერხით დაცული იქნებოდა მათი ინფორმაცია. მაგრამ ეს იმედი მათ ძვირი დაუჯდათ. 1926 წლის 20 ოქტომბერს პოლიტპატიმრებს და მათ შორის „საქართველოს დამოუკიდებლობის კომიტეტის“ 5 წევრს მიესაჯა იზოლაცია (პატიმრობა). 10 თვიდან 3 წლამდე და სასწრაფოდ, გაფრთხილების გარეშე გადაიყვანეს რუსეთში, სუზდალის ცნობილ საპატიმროში.

ჩვენ გვინდა გავაგებინოთ მთელს ცივილიზებულ მსოფლიოს, დასავლეთის ყველა სოციალისტს, რომ ასეთი ვიზიტები მძიმედ უჯდება ქართველ ხალხს. ისინი მხოლოდ ხელს უწყობენ რეპრესიებს საქართველოში. ყოველ ასეთ ვიზიტს წინ უძღვის რეპრესიები. დელეგაციები გარშემორტყმული ჩეკისტებით და აგენტებით, რათა მათ წევრებს არავინ უთხრას სიმართლე. ჩეკისტების მიერ ეჭვმიტანილებს აღრიცხავენ, რათა დელეგაციის რუსეთიდან წასვლის შემდეგ გადაასახლონ. ჩვენ ენერგიულ (მტკიცე) პროტესტს გამოვხატავთ მსგავსი დელეგაციების მიმართ. მათ არ შეუძლიათ გაეცნონ ჩვენს ქვეყანაში არსებულ რეალურ ვითარებას. ჩვენ ვითხოვთ საქართველოში გამოიგზავნოს მუშათა ნამდვილი დელეგაცია, რომელსაც დანიშნავს (შექმნის) მიუკერძოებელი მუშათა საერთაშორისო ორგანიზაცია და რომელიც წარმოადგენს მთელი მსოფლიოს ორგანიზებულ პროლეტარიატს.

დასავლეთის მუშათა ნამდვილი დელეგაცია თავისუფლად მოივლიდა საკუთარი პროგრამით და თავისუფალი იქნებოდა ხელისუფლებაში მყოფი ამხანაგების გავლენისგან. ის მოითხოვდა ბოლშევიკებისგან რათა ეჩვენებინათ არა მხოლოდ მეტეხის საპატიმრო, რომელიც სპეციალურად არის მომზადებული დელეგაციების მისაღებად, არამედ სხვა ადგილებიც. როგორიც არის გპუ-ს საპატიმრო, რომელიც გამოიარა ყვე-

ლა პოლიტპატიმარმა და რომელსაც ბოლშევიკების ხელისუფლება არასდროს აჩვენებს ჩამოსულ უცხოელებს. ასეთ დელეგაციას დიდი სიხარულით მიიღებენ პოლიტპატიმრები, რადგან ის არ შეეცდება დაამახინჯოს მიღებული ინფორმაცია და შელამაზებულად წარმოადგინოს ქართველი ხალხის ყოფა. დაე დელეგაციამ თავის თავზე აიღოს ინიციატივა საქართველოში, საერთაშორისო კომისიის ეგიდით, რეფერენდუმის ჩატარებაზე. არ არსებობს სხვა საშუალება მხარეში (ქვეყანაში) არსებული პოლიტიკური და სოციალური ვითარების შესასწავლად და ხალხის ნების გასაგებად. ჩვენ არ ვითხოვთ არაფერ შეუძლებელს მათგან, ვისაც სურს სიმართლის გაგება.

ჩვენ დარწმუნებული ვართ რომ საერთაშორისო პროლეტარიატის სოლიდარობა საკმარისად ძლიერია, რომ მოუსმინოს სინდისის ხმას, რომელიც არ დაუშვებს უპასუხოდ დარჩეს ჩვენი ძახილი.

სოციალ-დემოკრატიული პარტიის ცენტრალური კომიტეტი საქართველოში.

Mikheil Bakhtadze

Associate Professor,
Ivane Javakhishvili Tbilisi State University, Georgia

**ADDRESS OF SOCIAL-DEMOCRATIC PARTY OF GEORGIA TO
ITS EUROPEAN COLLEAGUES IN 1926**

Summary

Military attachés played an important role in the structure of the Polish State intelligence apparatus. The military attaché to Turkey – first in Constantinople and then in Ankara, was assigned to keep a close eye on the southern territories of the USSR, given the importance of the Caucasus. In addition, the Polish military attaché closely followed the “Soviet campaign in the Middle East” from the Turkish capital and “coordinated the liberation movements in Georgia, Azerbaijan, and Armenia”. Moreover, the military attaché in Constantinople was directly responsible for organizing intelligence activities in the South Caucasus. Interestingly, the military attaché in Constantinople was more informed about the events in the Caucasus than the Polish military attaché in Moscow. As part of the Soviet Union, the Caucasus, like southern Ukraine and Turkestan, was supervised by the military attaché to Turkey.

The Central Archive of Modern Records in Poland – Archiwum Akt Nowych (AAN) contains a particular section (1191) of military attachés, which, along with other documents, holds part of the archives of the Polish State Attaché to Turkey.

Naturally, the Polish military attaché to Turkey was well informed about the situation in Georgia. In addition, he actively communicated with Georgian military or political figures who emigrated to Turkey or Poland. Georgians in exile, and those who remained in the motherland to participate in the national liberation movement, often sought to disseminate information in Europe via the Polish attaché.

An excellent example of this represents the attached document in a file of the mentioned fond (A II 33). A three-page document is printed in Polish and concerns the repressive policies of the Soviet authorities in Georgia.

Unfortunately, the record does not have a date, but it is indicated in the text that the events described in the letter took place in 1926.

After the 1924 uprising, letters appeared in the British press which seemed to be justifying the terror of the Soviet regime in Georgia. Among them was the Manchester Guardian, which published articles by members of the radical left-wing Labor Party. The émigré government and members of the Constituent Assembly on the other hand, constantly published response letters addressed to the pro-Soviet authors asking them to reject their articles.

In early 1925, a message reached the occupied Georgia that a joint delegation of the British Labor Party and Trade Unions would visit the county to investigate the circumstances after the uprising. The British were supposed to study in detail the difficult situation that had developed in Georgia since 1921 and especially after the 1924 uprising. The Georgian illegal Trade Unions and the Central Committee of the Social Democratic Party drew up a joint letter and addressed the British Labors. The letter, imbued with pathos, hoped that the British left would scrutinize the atrocities and repression that befell thousands of Social Democrats and ordinary workers, including executions, torture and deportation.

After the 1924 uprising, a joint delegation of Socialists from Belgium and France visited Georgia. The Communists received them with great honor. Factories and other objects were shown, though the members of the delegation naturally “heard” nothing about the politicians, workers and ordinary citizens shot or repressed during the occupation of 1921 and after the uprising of 1924. In August 1925, the Secretariat of the Illegal Workers' Unions of Georgia and the Illegal Central Committee of the Social Democratic Party addressed the German Social Democrats and the Socialist International in Amsterdam. The appeal criticized the report by the Franco-Belgian socialist delegates and tried to let them know why they had no idea about the crimes of the Cheka. In the end, the letter asked the German bureau of the Social Democrats and the International to send a new delegation to clarify the circumstances. At the same time, the bureau of the illegal Trade Union turned to the German workers with a request to come to the scene and see the catastrophic situation the Georgian workers found themselves in.

Appeals and letters to European socialist politicians were still being sent by political prisoners from various concentration camps and dungeons of the Soviet Union in the second half of the 1920s.

The document, kept in the Archiwum Akt Nowych, refers to the Soviet repressions, the visits of the European left to Georgia, and the methods the

Bolshevik government used to treated them.

The document was drawn up by the illegal Central Committee of the Georgian Social Democratic Party. The addressee writes “Dear friends!” However, the following letter mentions that this is an appeal to European socialists.

Why is the letter written in Polish? There were cases when Georgians sent a text written in Russian to the military attaché, and then this text was translated into Polish. We have seen some evidence of this both in the Modern Records and during the study of military attaché funds at the Central Military Archive of Poland (Centralne Archiwum Wojskowe). That should have been the case this time as well.

According to the document, on the initiative of the Communist International (Comintern) the Soviet government sent delegations to various European countries; they wanted these delegates to familiarize themselves with the situation in the country and then present everything to the European community. The document says these delegations do not provide the public with reliable information at their return: “The whole world knows that Comintern organizes these groups. It is also no secret that they have a deliberate intention to praise the Bolshevik organizations and leadership. The delegates are received according to an established custom event program. Namely, they are visiting Soviet state and administrative bodies, power plants and hydro-technical structures, railway workshops, a tobacco factory, and the Metekhi prison in Tbilisi. If the delegations arrive in summer, the visits to Kojori and Borjomi, the two well-known resorts of Georgia, are being arranged. Generally speaking, banquets, breakfasts, dinners and other amusements – this is the whole work these delegations do. On their way back they seem to be already quite sure of the situation in Georgia and its internal life. The scheduled program of these events also provides for high-profile speeches by the delegates, always pleasing the authorities: they praise the Soviet establishment and promise to dispel the lies the “bourgeoisie and the Mensheviks” spread.

As evidenced in the letter, the delegations’ program included visits to the political prisoners in Metekhi prison, interviews with them, and reviews of their conditions. The letter emphasizes that the main idea is that these delegations do not provide the public with correct information and beautify the conditions of detention.

When the prisoners met the first delegation from Germany, they told them everything sincerely, which resulted in deterioration in their conditions.

The communist press, on its part, portrayed their conversation in a different way and altered it completely.

Then a delegation from Czechoslovakia arrived. Because of the experience gained with the previous commissions, the prisoners refused to talk to them. They agreed to meet with them only after the delegation pledged to describe everything accurately and present it to the public. The meeting lasted eight hours. Unfortunately, the delegation's members behaved in the same way as their predecessors.

The head of the second German group, a certain Kerber, even said that the prisoners had treated them with oranges and allowed them to meet with their family members ten times a month. According to him, the prisoners even complained to the delegation members that they could no longer hold all the meetings.

Then the prisoners decided to put down their meetings with the delegates in two copies. One would stay with the prisoners, while the delegates would take the other. The letter states that the prisoners "applied this method during the visit of the group of French railway workers, German "freethinkers" and 'English youth". "Our friends hoped that in this way they would protect the information, but the hope cost them dearly: on October 20, 1926, political prisoners, including five members of the Georgian Independence Committee, had their sentences changed from 10 months to 3 years and then, all of them immediately, without warning, had been relocated to the famous Suzdal prison in Russia".

The letter's authors emphasize that "such visits cost the Georgian people dearly; as many crackdowns precede each they only contribute to the repressions. Moreover, delegations are surrounded by Chekists and agents so that no one can tell their members the truth. Security officers register suspects for deportation after the delegation departs from Russia".

The authors of the letter demand that the international organizations have to create the groups of honest and impartial workers who should arrive in Georgia with the program arranged according to their interests and not to one of the Soviet government; they should visit not only the Metekhi fortress, specially prepared for receiving delegations, but other prisons too; Political prisoners should meet such delegations, and the panel has to take the initiative to hold a referendum in Georgia under the auspices of the International Commission.